

EEN OEGSTGEESTER SCHOOLMEESTER IN DE 17E EEUW

Toen de stad Leiden in 1615 de heerlijkheid Oegstgeest door koop had verkregen en deze heerlijkheid haar in juni 1616 door de Staten van Holland was opgedragen, had zij daarmee tevens het recht verworven tot de begeving van de kerkelijke en wereldlijke ambten ter plaatse. Dit zg. collatie- of begevingrecht was voor de stad niet alleen van belang omdat zij hierdoor invloed kon uitoefenen op het dorpsbestuur, maar bovendien trok zij geldelijk voordeel uit de recognities, die voor de meeste aanstellingen verschuldigd waren. In sommige gevallen werd ook nog een gift voor het stedelijk armbestuur gevorderd.

Het archief van de heerlijkheid Oegstgeest, dat in 1615 door de stedelijke overheid werd aangelegd, is - met een onderbreking na de omwenteling van 1795 - bijgehouden tot 1850. Wat toen nog van de oude heerlijke rechten was overgebleven, werd na verkregen Koninklijke goedkeuring voor f 1.050,-- verkocht aan Jhr. Gevers van Endegeest.

In een vijftal registers, die deel uitmaken van het heerlijkheidsarchief, zijn o.a. de aanstellingen te vinden van de Oegstgeestse kerkelijke- en overheidsdienaren. Tot de kerkelijke ambtsdragers behoorde ook de schoolmeester.

De eerste aanstelling als zodanig betrof Willem Jansz. Buyser, die op 7 januari 1617 werd aangenomen op de voorwaarden die voorheen gebruikelijk waren.

Veel wijzer worden we daar niet door, omdat geen omschrijving van deze voorwaarden werd aangetroffen, doch op 14 februari 1623 vinden we vermeld dat Burgemeesters en Regeerders der Stad Leiden, als Heeren van Oestgeest, "favorabel disponerende" op diens verzoek, zekere Joris de Witte hebben benoemd tot schoolmeester, wegens vertrek van zijn voorganger. Bij deze aanstelling is opgenomen een kopie van het verzoekschrift en van een "Commissie en Instructie", naar welke de nieuwe functionaris zich zal hebben te gedragen.

In zijn verzoek gaf Joris de Witte, van beroep vleeshouwer, met de nodige plichtplegingen te kennen, dat hij "wel genegen soude sijn hem als Schoolmeester te laten gebruycken". Voorts verklaarde hij "redelick" te kunnen lezen en schrijven.

Ook zijn vrouw kon lezen en schrijven, maar bovendien "seer wel linnenaijen en kousebreyen".

Zouden de kundigheden van zijn vrouw mede van invloed zijn geweest op zijn aanstelling? We denken bv. aan vervanging wegens ziekte of brei- en

naalles aan de meisjes, maar dit blijkt nergens uit.

Volgens de instructie moest meester Joris dagelijks, behalve op zondag en andere bededagen, openbaar schoolhouden van 8 tot 11 en van 1 tot 5 uur ('s winters tot 4 uur), "tot Leeringe, Onderwijsinge ende Stigtin-ge van de Jonge Jeucht". Als leervakken worden genoemd: lezen, schrijven en "cijfferen" maar ook "sedichheyte en modestie".

Tijdens de lesuren mocht hij zijn leerlingen niet alleen laten, noch zich bezighouden met werkzaamheden die geen verband hielden met het onderwijs, maar met "ijverichheyte ende vlijt" zijn taak verrichten, zoals "een goet ende oprecht Schoolmeester toestaet ende behoort te doen".

Uitdrukkelijk werd hem opgedragen zich stipt te houden aan de bepalingen, zoals die bij de Synode van Dordrecht - ten aanzien van de schoolmeesters in het algemeen - waren vastgesteld.

Verder was hij verplicht des zondags en op andere dagen bij elke kerkdienst als voorlezer en voorzanger te fungeren. Over vacantie wordt niet gerept.

Boven vrij wonen in het schoolhuis (een gedeelte van dit gebouw was tot woning voor de schoolmeester ingericht) genoot hij een vast salaris van 108 gulden per jaar, dat hem door de kerkmeesters in vier termijnen zou worden uitbetaald. Van elke leerling die alléén maar les kreeg in lezen, ontving hij 8 stuivers, en van de kinderen die lezen en schrijven leerden, 12 stuivers per kwartaal. De kinderen van onvermogenen moest hij gratis les geven.

In april 1624 zond onze schoolmeester een rekest aan de Leidse burgemeesters. Hij had vernomen dat zijn voorgangers 's winters kosteloos een zekere hoeveelheid turf ontvingen, als vergoeding voor het gemis van schoolgeld van de "schamele kinderen", die sedert de aanvaarding van zijn betrekking in aantal waren toegenomen. Hij verzocht derhalve eveneens in aanmerking te mogen komen voor gratis turf, en - in verband met de dure tijden - tevens om verhoging van zijn "gagie".

Na gunstige inlichtingen te hebben verkregen van schout, kerkmeesters en inwoners van Oegstgeest over de wijze waarop hij zijn dienst als schoolmeester verrichtte, droegen burgemeesters van Leiden het kerkbestuur op zijn salaris te verhogen tot 132 gulden per jaar en hem naar mate van de winterse koude (ter beoordeling door het armbestuur) één of twee wagens turf te verstrekken "ten eynde de arme en onvermogenende schoolkinderen hem (zich) daarbij mogen warmen".

Zes jaar later vinden we weer een verzoekschrift van hem. Hij begint

met de Leidse burgemeesters in herinnering te brengen dat hij reeds een aantal jaren het schoolmeesters ambt en de kerkdienst heeft waargenomen voor een salaris van 132 gulden. Nu de tijden steeds duurder worden en alle noodzakelijke levensbehoeften in prijs zijn gestegen, moet hij om met vrouw en zes kleine kinderen te kunnen rondkomen "seer soberlicken leven ende huyshouden". De schoolmeesters te Sassenheim en te Rijnsburg verdienen meer dan hij, voegt hij er spijtig aan toe.

Op 5 mei 1630 kreeg hij de toezegging, dat zijn salaris zou worden verhoogd tot 150 gulden per jaar.

Eind 1635 is Joris de Witte overleden. Dit blijkt o.a. uit een rekest van zijn weduwe, waarin zij - bij wijze van pensioen - een jaarlijkse toelage vraagt van 20 gulden voor huishuur en brandstof, omdat zij wegens slecht gezicht bezwaarlijk in staat is voor zichzelf en de kinderen de kost te verdienen. Zij wijst er de Leidse burgemeesters op dat haar man bijna dertien jaar tot ieders tevredenheid het ambt van schoolmeester heeft waargenomen.

Begin januari 1636 werd de Oegstgeestse kerkmeesters opgedragen aan de weduwe van Joris de Witte, boven het kwartaal waarin haar man was overleden, nog een half kwartaal van diens salaris uit te keren "doch verders ende anders niet"!